

PĒC PIENA. Lielam un spēcīgam piensaimnieku kooperatīvam pienu iepērk no ražīgiem ganāmpulkiem ļoti plašā reģionā. Ārijas Romanovskas foto

Kooperācijai jāienāk arī citās nozarēs

Kooperācijai lauksaimniecības sektorā ir ļoti nozīmīga loma. Tā samazina tirgus riskus un darījumu izmaksas, veicina pieeju tirgiem, papildu resursiem, kā arī inovācijām. Šobrīd kooperācijas izaicinājums pasaulē ir pielāgošanās jaunajai ekonomiskajai videi, uz tirgu orientētiem apstākļiem un augošajām biedru prasībām. Tas nozīmē, ka jāapgūst jaunas ražošanas metodes, jaunas organizācijas un vadības metodes un jo īpaši veidi, kā palīdzēt saglabāt vai palielināt biedru lojalitāti un uzticību.

Jaunajā ES fondu plānošanas periodā 2021. – 2027. gadam arī Eiropas Komisija ir uzsverusi kooperācijas formu. «Mērķis ir veicināt un stiprināt dažādas sadarbības formas, jo tas ir instruments, kā zemniekiem stiprināt savu tirgus varu. Jau iepriekšējos plānošanas periodos kooperatīviem bija pieejams atbalsts gan izveides, ražošanas un pārstrādes jomā, gan arī citi atbalsta veidi, kā arī nodokļu atlaides, un, ņemot vērā šīs sadarbības formas nozīmīgumu, šīs programmas tiks turpinātas un tiks meklēti jauni veidi, kā stimulēt kooperācijas attīstību lauksaimniecības un mežsaimniecības, kā arī mājražošanas nozarē,» norāda Zemkopības ministrijas Lauku attīstības atbalsta departamenta Valsts atbalsta plānošanas nodaļas vecākā referente Inese Štromberga.

Kooperatīvi un to pakalpojumi biedriem

2019. gadā 51 atbilstīgajā lauksaimniecības un mežsaimniecības kooperatīvajā sabiedrībā bija apvienojušies 5108 ražotāji. Lai gan pēdējos gados atbilstīgo kooperatīvu skaits ir salīdzinoši nemainīgs, kooperatīvu apgrozījuma kāpums no 176 milj. eiro 2009. gadā līdz 450,51 milj. eiro 2019. gadā liecina par to, ka paplašinās kooperatīvu sniegtie pakalpojumi saviem biedriem. 2019. gadā atbilstības statusu ieguva 24 piena, 15

graudu, 7 augļu un dārzenų kooperatīvi, 3 mežsaimniecības un pa 1 kooperatīvam gaļas un mājražošanas nozarē. Izteikti apgrozījuma līderi ir graudu nozares kooperatīvi, kuru apgrozījums 2019. gadā bija 347 milj. eiro, un piena sektora kooperatīvi ar 89 milj. eiro apgrozījumu.

Lai veicinātu atbilstīgo lauksaimniecības un mežsaimniecības kooperatīvo sabiedrību veidošanos nozarēs, kurās apvienošanās kooperatīvos nav izteikta, Lauku attīstības programmas pasākuma «Ražotāju grupu un organizāciju izveide» ietvaros šajā plānošanas periodā bija paredzēts atbalsts jauniem kooperatīviem pēc izveides pirmo piecu gadu darbības periodā. Šī pasākuma ietvaros šobrīd atbalstu saņem 3 kooperatīvi.

Mērķis – veicināt jaunu kooperatīvu veidošanos

Viens no lauksaimniecības politikas mērķiem tuvākajos gados ir stiprināt esošos kooperatīvus ne tikai graudkopības,

“ Zemnieki ir sapratuši – ja neies tirgū kopā, viens nebūs karotājs!

piena un dārzkopības, augļkopības, meža nozarē, bet veicināt jaunu kooperatīvu veidošanos nozarēs, kurās to ir maz vai nav vispār, – gaļas lopkopībā, mājražošanā, olu ražošanā, bioloģiskajā lauksaimniecībā, kā arī stimulēt esošo kooperatīvu apvienošanos otrā līmeņa kooperatīvajās sabiedrībās.

«Mēs vēlamies veicināt kooperāciju nozarēs, kurās šis modelis vēl vispār nav izmantots vai arī tiek izmantots salīdzinoši nelielā apjomā. Piemēram, augļu un dārzenų ražotāji būtu ieguvēji, ja kooperētos, jo ir daudz nelielu saimniecību, kuru saražotais apjoms ierobežo realizācijas iespējas par labām cenām. Ja saimniecība audzē salātus viena divu hektāru platībā, tad iedomājieties, kādu apjomu varētu nodrošināt 10 līdzvērtīgas

saimniecības! Un pārdošanas cena tad jau būtu pavisam cita,» potenciālos ieguvumus ieskicē Zemkopības ministrijas Lauku attīstības atbalsta departamenta direktora vietniece Biruta Inģilāvičute.

Risinājums mazām un vidējām saimniecībām

Latvijas situācijā, kad ir ļoti liels skaits mazu saimniecību, kooperācijai ir liela loma lauksaimniecības politikā. «Mums ir maz lielu saimniecību, kuras ir pašpietiekamas un kuras var iet tirgū un būt vērā ņemami spēlētāji. Tirgus ekonomikas principi ir nežēlīgi – labu cenu var saņemt tikai tie, kas piedāvā ievērojamu produkcijas daudzumu. Kooperācija ir viens no svarīgākajiem instrumentiem, kas var palīdzēt mazajām un vidējām saimniecībām saražoto pārdot par daudz labāku cenu,» uzsver B. Inģilāvičute.

Lielisks piemērs ir mājražotāji, kur priekšzīmi rāda kooperatīvs «Kuldīgas

labumi». Kooperatīva veikalā iespējams iegādāties gan ēdienus, gan suvenīrus. «Vietējie pārtikas mājražotāji un mazie ražotāji, amatnieki un daiļamatnieki, pievienojot savu artavu, nodrošina pircēja prasībām un vēlmēm atbilstošu piedāvājumu vienuviet. Zeķu un cimdu adītājam vairs nav jāsež tirdziņos, bet viņas savus rokdarbus var realizēt caur kooperatīvu,» stāsta B. Inģilāvičute. Kooperatīvs šādiem mājražotājiem un amatniekiem, kā arī mazajām un vidējām saimniecībām var palīdzēt nodarboties ar to, ko viņi māk vislabāk, proti, ražot. Latvijā netrūkst pārtikas ražotāju, bet labu pārdevēju gan nepietiek, jo ne katrs to māk. Izaicinājums ir pārdot saražoto, turklāt par iespējami augstāku cenu. Un te nāk talkā kooperatīvs.

«Kāpēc piena nozarē ir tik būtiska iepirkumu cenu starpība? Dažiem par pienu maksā 15 centus litrā, bet citiem – 30 centus. Protams, daļēji cenu atšķirības ietekmē kvalitāte, tomēr būtisku lomu spēlē arī piedāvātā piena daudzums. Saimniecības, kas pievienojušās kooperatīvam, uz savas ādas ir izjutušas šīs atšķirības. Mazajām saimniecībām ir ļoti grūti kaulēties par augstāku cenu,» skaidro B. Inģilāvičute.

Iespējas apvienoties mazajiem kooperatīviem

Katru gadu atbilstības statusu iegūst apmēram 50 kooperatīvu, un puse no tiem ir piena nozarē. «Reģionālajā griezumā esam pētījuši, kur atrodas piena kooperatīvi. Secinājums ir tāds, ka saskatām lielas konsolidācijas iespējas otrā līmeņa kooperācijai. Ja vienā reģionā ir vairāki piena nozares kooperatīvi, tad šāda saimniekošana ir neefektīva, jo, visticamāk, šie kooperatīvi savstarpēji dublē loģistikas ceļus,» atzīmē I. Štromberga.

Nav nekādas biznesa loģikas, ja vienai saimniecībai pa lauku ceļu nobrauc garām četru dažādu kooperatīvu piena mašīnas, bet tikai viena no tām iebrauc pēc piena. Ņemot vērā, ka šie ceļi lielākoties ir ar grants segumu, tad labi zinām, kas ar tiem notiek rudenos un pavasaros pie smagā kravas transporta slodzes. «Ja četru kravas auto vietā brauktu viens, tad ieguvēji būtu visi. Kaut tikai sadarbojoties loģistikas maršrutu ziņā, bet vēl labāk – apvienojoties, varētu samazināties loģistikas un administratīvās izmaksas, un zemnieks gūtu no tā tiešu labumu, jo saņemtu lielāku samaksu par nodoto pienu,» skaidro I. Štromberga.

Jālūkojas pārstrādes virzienā

Otrs virziens, uz ko vajadzētu lūkoties kooperatīviem, ir pārstrāde. «Mēs pētījām un salīdzinājām piena kooperatīvus, kuriem ir sava pārstrāde, ar tiem, kas tālāk pārdod izejvielu, – pievienotā vērtība līdz ar pārstrādi dubulto,» potenciālo ieguvumu ieskicē I. Štromberga. Taču, protams, izveidot savu pārstrādes produktu preču zīmi, iekarot vietējos un pasaules piena produktu tirgus ir liels izaicinājums, kas nav pa spēkam katram, tāpēc prieks ir par Latvijas lielāko graudu kooperatīvu, kuram ir lieli mērķi attiecībā uz inovatīvu zirņu proteīna produkta ražošanu Latvijā. Tāpat Eiropa ir izvirzījusi zaļos mērķus. «Bioloģisko ražotāju kooperācija ir virziens, kurā varam pārspēt kaimiņus un rādīt priekšzīmi citiem. Ir svarīgi, lai produkts, svaigi no lauka novākts, varētu nonākt uz patērētāju galda,» bioloģisko saimniecību īpašniekus mudina B. Inģilāvičute.

Skatoties ilgākā, piecu desmit gadu perspektīvā, Zemkopības ministrijas speciālistu vērtējumā Latvijai kooperācijas attīstībā jāpārsniedz no labākajiem. Piemēram, Īrijā kooperatīvu skaits samazinās, bet biedru skaits pieaug – viņi audzē muskuļus, liekot uzsvāru uz otrā līmeņa kooperatīviem.

«Ja pēc desmit gadiem darbotos kooperatīvi Baltijas valstu līmenī, tas būtu ieguvums visām trim valstīm. Mēs esam mazas valstiņas, mazi spēlētāji tirgū. Zemnieki ir sapratuši – ja neies tirgū kopā, viens nebūs karotājs. Ja jau Eiropai ir jādodomā, kā iegūt ietekmi pasaules tirgū, jo pretī ir tādi milži kā ASV, Ķīna, Kanāda, Brazīlija, Austrālija, tad mums vēl jo vairāk. Mums ir jādomā, kā apvienot spēkus un apjomus. Tas ir tāls mērķis, bet ne neaizsniedzams, jo pirmās bezdelīgas jau ir,» nākotnes mērķus un perspektīvas ieskicē B. Inģilāvičute.

Ize Rubīna